

januar 2025

Sámi lohkanguovddáš
Saemien lohkemejarnge
Sáme låhkånguovdásj

Guktie barkedh illedahkigujmie dejstie nasjonaale giehtjedimmijste lohkemisnie saemien?

Saemien Lohkemejarnge,
raeriestæjja Ellen Oline Eira Gaup

Daamtaj bööremes laavenjostedh

Gosse illedahkh riejjies, dle gaajhkh lohkehtæjjah mah aktem daltesem ööhpehtieh byöroeh gaavnedidh.

Lohkehtæjjah byöroeh giehtjedimmiem ávtelh-bodti darjodh, men maehtieh aaj dehtie voestes 20-30 min. tjáanghkoshte nuhtjedh giehtjedimmiem darjodh. Gosse gaajhkesh giehtjedimmiem dorjeme, dle gööktesi gööktesi giehtjedimmiem digkiedieh.

Voejhkelidie daejtie gyhtjellasse vaestiedidh:

- Mah teeksth seamma goh dah mehtie ööhpehtimmesne nuhtjem?
- Guktie átnam daan dalhtesen lohkememahtesvoeth?
- Mej teekstigumie sjihtem vielie barkedh? Mejnje faagine, jñh gáarede dáaretfaageles barkedh?

Daan prosjekten ulmie lea gaajhkh lohkehtæjjah edtjeh daajroem giehtjedimmiem bijre utnedh ávtelen learohki illedahkh vuortasjeh,

Raeriestibie lohkehtæjjah dáehkine berkieh gosse illedahkide vuortasjeh. Nedtesæjrosne PAS reektehtse gáávnesse mij vuesehte man faagese fierhte teekste viertieldihkie, magkeres sáarhts teeksth leah jñh maam lohkeameaspektide fierhte laavenjasse pryövoe.

Nedtesæjrosne gáarede veeljedh mah bievnesh sæjhta vuejnedh. Maahta abpe dáehkien illedahkh vuiesiehtidh, jallh fierhten learohken illedahkh vuiesiehtidh. Maahta vuejnedh guktie fierhte learohke vaestiedamme, jñh aaj guktie abpe dáehkie laavenjasside buektiehtamme. Illedahkide maahta viertiestidh dejnje nasjonaale gaskemedtien illedahkine maam aaj dejnje joekehts vuiesiehtimmine vuajna. Illedahkide maahta váaroeminie utnedh gosse dáehkien jallh fierhten learohken lohkememahtesvoeth goerehte jñh digkede. Vihkele teekstide jñh laavenjasside barkosne nuhtjedh guktie vuajna mah lohkememahtesvoeth daerpies dejnje joekehts laavnjassine.

Maahta v.g. vuortasjidh mehtie buektiehtamme bievnesh gaavnedh bijjietjaaleginie, tabelline, teekstesne, teeksterovhtine jñh plearoeh. Jalhts fierhte laavenjasse gaavnedh- toelhkestidh- jallh ussjedidh-laavnjasse, dle jeerehte guktie váájnoeh.

Vuortasjh mij seamma jñh mah joekehts gáávnesieh learohki gaskem. Dah laavenjasse hijvenlaakan jallh náakelaakan vaestiedamme jis jeatjebigumie jallh dejnje nasjonaale illedahkine vierteste? Vuortasjh mij sjjere daejnie laavenjassine jallh teekstine.

Mænngan lohkehtæjjah giehtjedimmine barkeme, illedahkide analyseeradamme jñh dehtie ektesne digkiedamme, dle maahta aelhkebe sjjidedh fierhten lohkehtæjjese illedahkide toelhkestidh jñh barkoem ávtese soejkesjidh.

Vuelelen naan raerieh guktie maahta joekehts faagine barkedh.

Blabbe – ellies goerkesem haarjanidh

Ryöjredimmie

Lohkehtæjja tjuara teekstem ryöjredidh. Tjoevtenjebaakoe (baakoe man bijre teekste) edtja tjeakoes årroth, jñh dan ávtteste tjoevtenjebaakoem molse baakojne “blabbe”. Dellie learohkh haarjanieh vïssjeles-laakan lohkedh jñh teekstem vuarjasjidh.

Laavenjasse

Learohkh teekstem áadtjoeh jñh edtjeh buejhkiehtidh mij “blabbe”.

Mij “blabbe”?

Blabbe stuerebe gïerenistie, njuenie aaj ánneti stuerebe. Giesege blabbe provne-laaketje goh multie. Dñhte vielie rööpses-provne enn gïerene. Dah veelkes sáajoeah aaj váajnoes giesege, joekoen gosse haelehteminie. Rñhkeden raejeste blabbe badsh molse, jñh eevre veelkes sjædta bielelen dah tjeehpes skåarketjh (badtsh siejpegisnie). Blabbe jñh gïerene naa seamma-plïeres, jñh daelvege geervebe joekehtsem dej gaskem vuejnedh enn giesege. Suehpeden vihth badtsh molse, men urries-rïeksege veelkes eevre ruffien aalkoven raajan. Akte sáarhts blabbe (*L.l.variegatus*) mij dejnie sááline Tråanten dajvesne orre, ij eevre veelkes daelvege sjïdth. Daelvege blabbe gejhkie boeltine jñh sïerkestahkine höölteste. Blabbe pluaveske dajvine giesege. Biesiem báskoej nuelesne jallh hñngsi sisnie öörnie. Blabben tjovkh maehtieh haeliehtidh joe 5 dygnen báeries.

Reaktoe vaestiedasse: Rïeksege

Vijriesåbpoe barkoe:

Learohkh maehtieh “blabbe”-teeksth sinsætnan darjodh. Dah maehtieh teeksth gaskeviermesne gaavnedh jñh tjoevtenjebaakoem “blabbine” målsodh, jallh teeksth jñjtje tjæledh.

Soptsesem bietskiedidh– haarjanidh iktemierien teekstem hammoedidh

Ryöjredimmie

Lohkehtæjja teekstem gaavna jïh biehkien destie veeljie maam bæhtide bietskede. Gosse soptsesem bietskiedamme edtja bæhtide pleentedh. Daennie laavenjassesne learohkh åadtjoeh haarjanidh æjkiemierieh teekstesne vuejnedh jïh dejtie tjåanghkan biejedh.

Laavenjasse

Learohkh teekstem åadtjoeh mij bæhtide bietskiedamme, jïh dah edtjeh dejtie veesmedh jïh reaktoe öörnegasse biejedh guktie reaktoe hammoem åådtje.

Båeries aahka lij oktegh gåetesne. Altese baarnieh lin bijjene vaeresne. Jamhkoes jïjje lij. Tjuvrieh lin fealedeminie. Dah gåetien gåajkoe böötin

Aahka jeehti satne edtja dållem biejedh olles gåaloeh, jïh dle jïjnjh gasngesh gåetien sijse göödti.

Faahketji aahka govli baarnieh lin vaereste bætieminie. Dle gæljoeji:

“Aellede våålese bætieh! Ij leah dijjese sijjie tjuvriegaertienisnie! Årrode dubpene bijjene!

Aahka jeehti satne lij vaejsjide beltieminie.

Tjuvrieh nahkeren. Dah nahkestin.

Aahka skodti dållem biejedh.

Gasngesh tsïhkijin, jïh gåetie soeveste maajverdi.

Idtjin tjuvrieh olkese bïesh. Dah desnie jeemin.

Vijriesåbpoe barkoe

Learohkh mæhtieh sjiehteles bijjietjaalegem teekstese gaavnedh. Ij leah daerpies learohkh dam seamma bijjietjaalegem gævnieh maam teekste aalkoevistie utni.

Teeksten aajkoem vueptiestidh

Ryöjredimmie

Lohkehtæjja reklaameteeksth gaavna. Vihkele learohkh joekehtsem daejrieh vâájnoes jïh tjeakoes aajkoen gaskem ávtelen reklaameteekstigujmie berkïeh. Daennïe laavenjassesne learohkh haarjanïeh laejhtekslaakan lohkedh.

Laavenjasse

Lohkehtæjja klaassem dâehkide juaka, jïh joekehts teeksth dejtïe vadta. Learohkh edtjïeh teekstide lohkedh jïh gyhtjelasside vuelelen vaestïedïdh. Mænngan edtjïeh klaassese âehpïedhtedh.

Gyhtjelassh:

Mah elemeenth teekstesne?

Guktie dej joekehts elemeenti stoeredahke?

Maam voestegh aajhtsa teekstesne?

Buerkestïdie mah bïevnesh âadtjode dejtïe joekehts elemeentïjste. (Maam teekste sâârne/ maam guvvïeh saarnoeh?)

Gusnie tjïelke bïevnesh dorjesen bïjre ââdtje reklaamesne?

Tjïelkestïdie guktïe vâájnoes jïh tjeakoes aajkoe vâájnesasse bâata teekstesne.

Vijriesâbpoe barkoe

Learohkh maehtïeh reklaamh jïjtje darjodh, jïh mænngan maehtïeh vïhth gyhtjelasside vaestïedïdh.

Gaaltijh:

Roe, Astrid & Ryen Andresen, Jostein j̄ih jeatjebh (2018). *God leseopplæring med nasjonale prøver*. Oslo, Universitetsforlaget.

UDIR (2021). Nasjonaale giehtjedimmie lohkemisnie saemien 8. j̄ih 9. daltese.

UDIR (2023). Nasjonaale giehtjedimmie lohkemisnie saemien 8. j̄ih 9. daltese. B̄ihkedimmie lohkehtæjjide – *s̄iejhme b̄ievnes*

Weyergang, Cecilie & Skar, Morten (Viežžan 22.01.2024). *Hvordan kan resultatene fra nasjonale prøver brukes i den videre leseopplæringen?* . Språkløyper, Universitetet i Stavanger.